

אישורי יציאה לחו"ל לתושבי מזרח ירושלים והגדה המערבית

דו"ח על סמך פניית שהוגשו באמצעות המוקד להגנת הפרט בשנת 1991

המוקד להגנת הכרם

רחוב אבו עוביידה 2

ירושלים 97200

טל' 02-283555 פאקס 02-894438

ירושלים, אלול תשנ"ב ספטמבר 1992

תחקיר – יוסי וולפסון, יגאל ברונר, אסף אורון

כתיבה – יגאל ברונר, אסף אורון

עריכה גראפית והבאה לדפוס – דני יובל, נועה ליכטינגר

תודתנו ל -

עו"ד אליהו אברם – האגודה לזכויות האזרח

עו"ד אנדרה רוזנטל

נעמה ישובי, שירלי ערן, יובל גינבר – בצלם

ניב גורדון – "צוות-עזה"

תודה מיוחדת לתמרה ברנע

תוכן העניינים

5	תקציר
6	מבוא
	סוגי התשובות של הרשויות
8	"אין מניעה ליציאתו של הנ"ל"
12	הגבלה סטנדרטית לתשעה חודשים
15	הגבלות לפרקי זמן ארוכים
19	מסורבי יציאה
	היבטים של הטיפול בפניות
20	מקרים דחופים וטיפולם רפואיים
21	שב"כ
23	יציאה לארצות שאינן ארצות אויב
25	פניות לפרקליטות ולבג"צ
29	סיכום
29	הצעות לתיקון המצב
31	נספח 1: הערות לגבי שיטות העבודה
32	נספח 2: תגובות משרדי הממשלה
	טבלאות
8	טבלה 1: תוצאות בקשות אישורי יציאה בשנת 1991
8	טבלה 2: תוצאות בקשות אישורי יציאה בשנים 1988-1991
12	טבלה 3: תוצאות בקשות אישורי יציאה ב-1991 על פי קבוצות גיל
13	טבלה 4: תוצאות בקשות אישורי יציאה ב-1991 של גברים עד גיל 36/9 לפי סוג הפנייה
15	טבלה 5: התשובות הראשוניות לבקשות אישורי יציאה ב-1991 לפי נפה
20	טבלה 6: פניות דחופות לאישורי יציאה ב-1991 על-פי משך זמן הטיפול
24	טבלה 7: תוצאות בקשות אישורי יציאה ב-1991 לארצות שאינן ערביות
	הערה: כל הנתונים בטבלאות נוגעים רק לבקשות באמצעות המוקד להגנת הפרט.
	תרשימים
10	תרשים 1: נספח לטבלאות 2,1
16	תרשים 2: נספח לטבלה 5
	מסמכים
18	מסמך 1: מכתב מן היועמ"ש הנוגע לדרישה להתחייבות על משך השהייה בחו"ל
28	מסמך 2: מכתב מהמוקד לפרקליטות בבקשה לקבלת הקריטריונים לאישורי יציאה

הממצאים העיקריים

- לפחות מאז 1988, מוחזרים מאות יוצאים ממסופי הגבול ללא התראה מראש; אחרים מסורבים במשרדי השב"כ והמנהל האזרחי. כאשר הם פונים דרך המוקד לרשויות, מקבלים כ-70 אחוז מהם את התשובה כי "אין מניעה ליציאתם"².
- הנחיה גורפת, שלא פורסמה מעולם, מחייבת את כל הגברים מגיל 16/18 – 36/39 לצאת לתקופה של תשעה חודשים לפחות. המבקשים לצאת לתקופה קצרה יותר סובלים מסחבת בירוקרטית. הדו"ח מדגיש את הנזק ואי הצדק בהנחיה שרירותית זו.
- עבור כ-12 אחוז מהפונים ב-1991, התנו הרשויות את היציאה בהתחייבות לצאת ולא לחזור למשך תקופה של שנים. מאבק נמרץ מתנהל כנגד "הגליה-מרצון" זו, ולעתים הוא נושא פרי.
- 12.5 אחוז מן הפונים סורבו; על רוב הסירובים מוגש ערעור, שכן לסירוב אין הצדקה ביטחונית הנראית לעין.
- פניות דחופות ופניות ליציאה לשם טיפול רפואי נתקלות לרוב בסחבת ובאטימות.
- השב"כ, האחראי למתן התשובות ולחלק גדול מן הסחבת, הוא בלתי-נגיש לפניותנו; נראה כי בעניין אישורי היציאה הוא מנצל את סמכותו לרעה, בין היתר על-ידי ענישה קולק-טיבית של משפחות ואזורים, והפעלת לחצים לשיתוף-פעולה תמורת מתן אישור יציאה.
- מספר פונים החליטו לעתור לבג"צ; ברוב המקרים נסוגו גורמי הבטחון מעמדתם ערב הדיון.

דו"ח זה דן בסוגיה מתחום זכויות האדם בשטחים שנכבשו על-ידי ישראל ב-1967 – מזרח ירושלים, הגדה המערבית ורצועת עזה – חופש התנועה של התושבים לחו"ל ובחזרה.

זכות התנועה של תושב אל מחוץ לארצו ובחזרה אליה מוכרת באמנות בינלאומיות שונות כאחת מזכויות האדם הבסיסיות. על חלק מאמנות אלה חתומה ישראל. השלטון הישראלי בשטחים משלים, מטעם זה ומטעמים רבים אחרים, עם יציאה של תושבי השטחים, בעיקר דרך גשרי הירדן. אולם מתוקף סמכויותיו הנרחבות כשלטון צבאי, הוא שומר לעצמו את הזכות לאסור על יציאת תושבים מסוימים – וגם על האחרים מערים קשיים רבים. השיקול המדריך באופן מוצהר הגבלות אלה הוא חינויותן לביטחון המדינה. כל שיקול אחר פסול.

מאז הקמתו ב-1988, מנסה המוקד להגנת הפרט, הממוקם במזרח ירושלים, לענות על מקצת הבעיות החמורות של זכויות האדם בשטחים באמצעות טיפול בפניות פרטיות של תושבים. נתח נכבד מן הפניות (כ-500 מתוך כ-2,700 עד אפריל 1992) היו בקשות לאישורי יציאה. דו"ח זה מסתמך על כ-150 פניות – כלל הבקשות לאישורי יציאה שהוגשו באמצעות המוקד בשנת 1991. על פי התמונה המצטיירת מפניות אלה, נגרם נזק רב לאוכלוסייה ללא צורך, ומתגלה אטימות של הרשויות לצורכיהם של התושבים. ברוב המקרים – אם ניתן בכלל למצוא שיקול כלשהו מאחורי המדיניות, כל קשר בינו לבין ביטחון מקרי בלבד. במלים אחרות, דרך הפעולה של השלטון הישראלי בנושא אישורי היציאה אינה מתאימה על פי רוב לטיעון הביטחוני שבשמו הוא פועל, ואין לה כל הצדקה מוסרית או חוקתית.

1 ראה בעיקר האמנה הבינ"ל בדבר זכויות אזרחיות ופוליטיות, שאותה אשררה ישראל בשנת 1991. הסעיף הנוגע לזכות היציאה מן הארץ קיבל הכרה תחקית ב-1992 בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו.
2 כך עולה גם מניסיונם של גופים אחרים המטפלים בזכויות האדם בשטחים; ראו בהמשך בעמ' 9.

מניעים

מדוע בכלל רוצים רבים מתושבי השטחים לצאת? ומדוע מעוניינים בכך גם השלטונות? מלבד העובדה שמדובר בזכות אנושית בסיסית, יש גם סיבות מעשיות.

ראשית, בכל מדינה ובכל חבל-ארץ יש תנועה הדדית, של אנשים ושל סחורות, פנימה והחוצה. תנועה זו הכרחית לקיומם של חיים תקינים וכלכלה בריאה.

יתר-על-כן, השטחים אינם יחידה כלכלית ומדינית עצמאית. מזרח ירושלים והגדה קשורים בטבורם לירדן, בשל היותם חלק ממדינה זו בעבר. תושבים רבים הם אזרחי ירדן; לרבים יש שם קרובי משפחה, נכסים, עסקים; הם זכאים ללימודים ולטיפול רפואי חנם בירדן. לכן כיוונה של מרבית התנועה בגדה הוא לירדן וחזרה. בנוסף לכך, קיימת בעייה קריטית של תעסוקה ושל הכשרה מקצועית ואקדמית בשטחים, ולכן צעירים רבים פונים לא רק לירדן אלא לכל קצוות תבל כדי לרכוש הכשרה ולמצוא תעסוקה.

בשל האינטרס בהמשך החיים הנורמליים בשטחים, מאפשרת מדינת ישראל תנועה של תושבים דרך הגשרים.

דרכי יציאה והליכי יציאה

התנועה ממזרח ירושלים ומן הגדה מתנהלת בעיקר דרך גשר אלנבי וגשר אדם; מעטים מאוד יוצאים דרך נתב"ג. מרצועת עזה יוצאים בעיקר דרך מסוף הגבול ברפיח. מראשית האינתיפאדה ועד ספטמבר 1991 היו חייבים תושבי השטחים להצטייד באישורים מרשויות המנהל האזרחי, המעידים על כך ששילמו את כל מסיהם וחובותיהם בטרם יצאו מן הארץ. אגב כך הועברו הפניות גם דרך השב"כ. תקנה זו, המחייבת הצטיידות באישור המנהל, לא חלה על תושבי

מזרח ירושלים, הכפופים באופן רשמי לחוק הישראלי.

החל מספטמבר שונו הנהלים ובוטל הצורך להצטייד באישור מן המנהל. לאחר תשלום האגרה בדואר, המבקש לצאת יורד ישר אל הגשר (כפי שנראה בהמשך, שינוי זה דווקא הקשה על האוכלוסייה, ראו עמ' 11).

טיפול המוקד בפניות לאישורי יציאה

חלק מן הפונים הגיעו אל המוקד לאחר שסורבו כבר בשלב הבקשה במנהל האזרחי. מעטים הגיעו אחרי הפסקה של שנים מאז הפעם האחרונה שבה ניסו לצאת ולא הצליחו, או לפני שבכלל ניסו. אבל הרוב המכריע (כמעט שני-שלישים) הגיעו אל המוקד לאחר שכבר היו בגשר, או במסוף גבול אחר, מצוידים בכל האישורים המתאימים, והוחזרו כלעומת שבאו – מנימוקים שונים.

לאחר קבלת הפרטים הנחוצים מן הפונה, שולח המוקד מכתב, במקרים דחופים פאקסימיליה, אל הגורם המתאים.

עבור תושבי מזרח ירושלים, המבקשים לצאת ל"ארץ אויב" (ראו להלן עמ' 23), פונה המוקד למדור המיעוטים של משרד הפנים במערב העיר, או ללשכת המשרד שבמזרח העיר.

עבור תושבי הגדה, המבקשים לצאת לכל ארץ, פונה המוקד ליחידת היועץ המשפטי באי"ש (להלן היועץ"ש). גורמים אלה פועלים כצינורות להעברת הפניות אל השב"כ ולהחזרת תשובות.

כאשר מתקבלת תשובה לא מספקת (סירוב או התניית היציאה, ראו בהמשך), והפונה מעוניין להמשיך בטיפול, מפנה המוקד במקרים מסוימים את הבקשה למחלקת הבג"צים בפרקליטות המדינה. במקרים אחדים אף הוגשה עתירה לבג"צ.

ב-1991, השנה שאנו בוחנים בדו"ח, היה אירוע חשוב: מלחמת המפרץ. בתקופה זו נסגרו השטחים. במשך כחודש וחצי לא ניתן היה לצאת מן השטחים לחוץ-לארץ. כל הבקשות בדו"ח זה נדונו לאחר פתיחת האזור מחדש. נושא סגירת השטחים במלחמה לא יידון בדו"ח.

כ-160 פניות בנושא אישורי יציאה נתקבלו במוקד במשך שנת 1991 (מה-1.1 ועד ה-31.12). לאחר ניפוי תיקים שנסגרו או הועברו לגורם אחר לפני שטיפלנו בהם, וכן שני תיקים מרצועת עזה, שם אין למוקד ניסיון מספיק להסקת מסקנות, נותרנו עם 152 פניות ממזרח ירושלים והגדה המערבית. 152 פניות אלה הן בסיס הדו"ח, והן נבדקו אחת לאחת. מצב הטיפול בפניות, כפי שהוא מופיע בדו"ח, הוא נכון ל-15.4.92. מעבר לתאריך זה הפסקנו את המעקב אחרי כ-25 פניות הנמצאות בשלבים שונים של ערעור.

מה ניתן להסיק מממצאי הדו"ח?

הדו"ח כולל כאמור אך ורק את 152 הפונים למוקד בנושא אישורי יציאה ב-1991, ועל-כן אינו מהווה מדגם מקרי. עם זאת, אנו סבורים שניתן להסיק מממצאיו מעבר לפניות מסוימות אלה. חלק ניכר מן המסקנות נוגע לכלל האוכלוסייה – משום שהנחיות ודרכי הפעולה של השלטונות אינן ספציפיות לפונים אל המוקד, אלא מכוונות לכלל התושבים. כך, למשל, הנוהל המתואר בדו"ח, המחייב את תושבי השטחים להגיע לגשרים או למעברי-גבול אחרים על מנת לברר את זכותם לצאת. כך גם לגבי ההגבלות הסטנדרטיות על

גילאי 16/18–36/39, והגבלות אחרות. מבחינת הנתונים המספריים התמונה סבוכה יותר. מספר היציאות של תושבי הגדה המערבית דרך הגשרים בשנת 1991 היה, לפי נתוני המנהל האזרחי, 2137,966.

נזכור כי:

- מדובר ביציאות ולא ביוצאים: נהגי המשאיות הנוסעים כמעט יום-יום לעמאן ובחזרה רושמים כל אחד יותר מ-100 יציאות בשנה, ויש אחרים היוצאים לעתים תכופות – ולכן מספר היוצאים נמוך יותר.

- כמעט כל הפונים למוקד באים מקרב אוכלוס-יית מסורבי היציאה והמוחזרים מן הגשר. המנהל לא סיפק נתונים בדבר מספר המוחזרים, ועל-כן אין לנו אפשרות לדעת מהו אחוז הפונים למוקד מתוך כלל המסורבים והמוחזרים.

לפיכך, יכולת ההסקה המספרית מן הממצאים מוגבלת. ניקח לדוגמה את הנתון החשוב, שלפיו מתברר מתשובת הרשויות שכ-70 אחוז ממסורבי היציאה שפנו אל המוקד סורבו בלא עילה ממשית. איננו מתיימרים לקבוע שזהו הנתון המספרי הנכון עבור כלל אוכלוסיית מנועי היציאה. עם זאת, על סמך ניסיון מצטבר של כ-500 פניות במשך ארבע שנים, ועל סמך ניסיונם של גופים מקבילים הפועלים בתחום זכויות האדם בשטחים (כפי שנראה בהמשך), אנו יכולים לקבוע בביטחון, שהבעיות העולות בדו"ח אינן רק בעיותיהם של מאות הפונים למוקד. מדובר כאן, מבלי להתחייב על מספרים מוחלטים, בקשיים שאוכלוסייה נרחבת בשטחים נאלצת להתמודד אתם.

1 לבד משתי עתירות לבג"צ, שהדיון בהן נערך אחרי ה-15.4, אך מועד הדיון נקבע לפני-כן.
2 מאז 1967 היתה כמות היציאות הממוצעת כ-400 אלף לשנה; מאז תחילת האינתיפאדה ירד המספר לכ-200 אלף; ב-1991 גרמו מלחמת המפרץ והסגר שהוטל במהלכה על תושבי השטחים לירידה נוספת (על-פי נתוני האגודה לזכויות האזרח ובצלם).

סוגי התשובות של הרשויות

"אין מניעה ליציאתו של הני"ל"

טבלה 1: תוצאות בקשות אישורי יציאה בשנת 1991

(כל הנתונים בכל הטבלאות נוגעים אך ורק לבקשות באמצעות המוקד להגנת הפרט)

מספרים	אחוזים	
92	60.5	ניתן אישור ללא הגבלה
21	13.8	ניתן אישור עם הגבלה סטנדרטית (9 חודשים)
12	7.9	הותנה תנאי הגבלת זמן ל-1-3 שנים
19	12.5	סירוב מוחלט
4	2.6	אחר
4	2.6	עדיין אין תשובה
<u>152</u>	<u>100.0</u>	<u>סך הכול</u>

טבלה 2: תוצאות בקשות אישורי יציאה בשנים 1988-1991

מספרים:	מאמצע 88	1989	1990	1991	סה"כ 88-91	
11	67	150	113	341		ניתן אישור*
0	10	13	12	35		תנאי הגבלת זמן
2	4	11	19	36		סירוב מוחלט
3	12	18	-	33		שלילי כללי**
0	0	3	4	7		אחר
0	3	7	4	14		עדיין אין תשובה
<u>16</u>	<u>96</u>	<u>202</u>	<u>152</u>	<u>466</u>		<u>סך הכול</u>
באחוזים:	מאמצע 88	1989	1990	1991	סה"כ 88-91	
68.75	69.8	74.3	74.3	73.2		ניתן אישור*
0	10.4	6.4	7.9	7.5		תנאי הגבלת זמן
12.5	4.2	5.4	12.5	7.7		סירוב מוחלט
18.75	12.5	8.9	-	7.1		שלילי כללי**
0	0	1.5	2.6	1.5		אחר
0	3.5	3.1	2.6	3.0		עדיין אין תשובה
<u>100.0</u>	<u>100.0</u>	<u>100.0</u>	<u>100.0</u>	<u>100.0</u>		<u>סך הכול</u>

הערה: הנתונים לשנים 1988-1990 הוצאו במרוכז מדר"ח מחשב. הסיווג של התשובות לשנים אלה הוא:
 * הסיווג "ניתן אישור" כולל גם אישורים סטנדרטיים עבור גברים צעירים המחויבים לצאת ל-9 חודשים לפחות.
 ** הסיווג "שלילי כללי" מצוין תשובה כלשהי שלא סיפקה את הפונה (על פי רוב תנאי הגבלת זמן או סירוב).

הנתון הבולט ביותר בדו"ח זה, והעולה מטבלה 1, הוא שכ-61 אחוז ממסורבי היציאה שפנו אל המוקד קיבלו לאחר טיפול המוקד אישור לצאת את הארץ ללא כל הגבלה. עור כ-14 אחוז, גברים בגיל 18/16-36/39, קיבלו תשובה כי "אין מניעה" ליציאתם, אך בשל הנחיה כוללת משמעות התשובה היא שאינם יכולים לחזור אלא כעבור 9 חודשים או יותר. אם נצרף את שתי הקבוצות, נקבל למעלה מ-70 אחוזים, שמתשובת השלטונות משתמע כי סורבו ללא עילה מספקת לפני שפנו אל המוקד. יתר-על-כן, מטבלה 2 עולה שאחוז זה הוא עקבי לאורך כל ארבע השנים האחרונות.

מכיוון שכשני שלישים (98 מתוך 152) הוחזרו מן הגשר או ממסוף גבול אחר¹, ננסה לתאר את קורותיו של פונה כזה: לאחר תהליך ביורוקרטי הכולל החתמת גורמי שלטון שונים (עבור תושבי הגדה עד ספטמבר 1991) ותשלום אגרות יציאה, עורך היוצא את סידוריו האישיים – מקבל חופשה או מתפטר ממקום עבודתו, אולי אף עוזב את דירתו, אורז את חפציו ונפרד ממשפחתו. כאשר הוא מגיע לגשר הוא עובר תחילה ביקורת קפדנית וחיפוש גופני. רק אז נמסר לו, לרוב ללא נימוק, כי הוא מנוע מלצאת. לאחר פנייתו אל המוקד, ההסתברות היא שב-7 מכל 10 מקרים יענו השלטונות לאחר כחודש וחצי במכתב כי "אין מניעה ליציאתו של הנ"ל"², מכתב המאפשר את יציאתו (73 מתוך 98 המוחזרים קיבלו לבסוף תשובה זו).

מתיאור זה עולות שתי בעיות. האחת – מתברר שמרבית הפונים למוקד הוחזרו מהגשר, או סורבו, ללא כל עילה. השנייה, והיא בעייתם של כל המבקשים לצאת (ולא רק של הפונים למוקד) –

שרק בתחנת הגבול ניתן לברר אם אכן זכאי האדם לצאת.

תיק 10 מאזור ירושלים: הפונה, אישה כבת 60, קיבלה מברק מהצלב האדום בירדן המבשר על מות אחיה. לאחר שהצטיידה במסמכים המתאימים יצאה אל הגשר, לביקור אבילות אצל אחותה, והוחזרה ללא נימוק. 45 יום לאחר משלוח הפנייה בכתב למשרד הפנים, נתקבל אישור יציאה ללא הגבלה.

למספר פונים שנמנעה יציאתם נאמר כי הופיעו ב"קומפיוטר", כלומר ברשימת מחשב כלשהי של אנשים שאין לאפשר להם לצאת. למוקד היה ניסיון עם רשימה דומה בעבר: לידי חיילי צה"ל במחסומים ברחבי הגדה נמסרה רשימת מחשב ובה שמות אנשים שיש לעצרם מיד עם הגיעם למחסום. הרשימה, שכונתה בשם "בינגו", כללה שמות של רבים שלשלטונות לא היתה כל טענה כלפיהם. צירופם לרשימה הטיל עליהם למעשה עוצר-בית, כי כל אימת שיצאו היו עלולים להילקח למעצר. המוקד ריכז 200 פניות כאלה, ולבסוף נמחקו 198 מן הרשימה.

אלא שהשלטונות אינם מעוניינים להעמיד לבדיקה דומה את הרשימה בגשרים, ובכלל אינם מעוניינים להתייחס אליה³. בכל מקרה, ברור כי יש ליקויים חמורים בתיאום בין הממשל לבין הגשר: היו שסורבו בגשר, פנו אל המוקד, קיבלו אישור יציאה בכתב, וסורבו בגשר שוב.

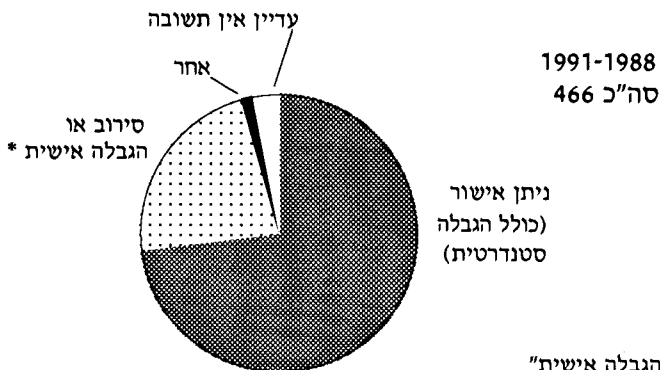
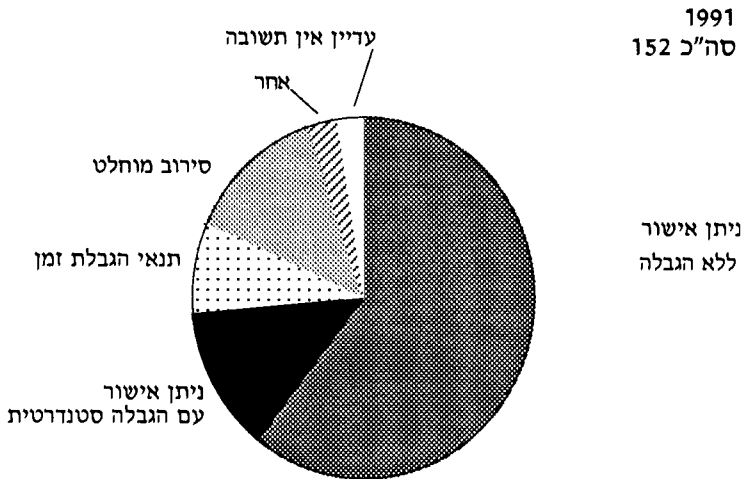
תיק 119 מאזור יריחו: הפונה הגיע אל המוקד כחודש לאחר שהוחזר מהגשרים. 26 יום לאחר משלוח הפנייה בכתב, התקבל אישור יציאה מהיועמ"ש. מצויד במכתב התשובה ירד הפונה אל הגשר – ושוב נמנעה יציאתו. הוא יצא רק לאחר התערבות נוספת של המוקד.

תושבים למודי ניסיון, המבקשים למנוע את ה"טרטור" הכרוך בהחזרה מיותרת מן הגשר,

1 98 המוחזרים מתחלקים כך: 93 מגשרי הירדן, 3 ממסוף רפיח, 2 מנתב"ג.
2 המוקד פנה ביוני 1992 למנהל האזרחי בבקשה לברר את מספר הרשומים ברשימה זו ולא נענה.

**תרשים 1: תוצאות בקשות אישורי יציאה באמצעות המוקד
ב-1991 ובתקופה 1988-1991**

* תחת "סירוב או הגבלה אישית" אוחדו הקטיגוריות:
"תנאי הגבלת זמן"
"סירוב מוחלט"
"שלילי כללי"

פונים אל המוקד מראש בבקשה לברר אם הם מנועי יציאה אם לאו. תשובת השלטונות היא:

תיק 117 מאזור שכם: בתשובה לבקשת המוקד "לחסוך ממרשנו כל הקשור בקבלת חותמת 'מוחזר' מן הגשר", כותבים ממשדד היוע"מ ש"ש כי

"היועץ המשפטי אינו מופקד על מתן היתרי יציאה מן האזור.

תוכלי לשוב ולפנות אלינו אם תהיי מעוניינת, אם יודע לנ"ל כי הנו מנוע יציאה מן האזור..."

כלומר, קודם תוחזר מן הגשר, ואז נטפל בעניינך. אך מיהו הגורם שאליו יש לפנות, כדי לקבל היתר יציאה מן האזור?

במשך רוב תקופת האינתיפאדה (עד 1.9.91 בגדה ו-1.1.92 בעזה) היה על תושבי השטחים להצטייד בטופס אישור יציאה מן המנהל האזרחי בנפת מגוריהם. יותר משימש אישור יציאה, העיד האישור כי שילמו את כל מסיהם וחובותיהם לזרועות המנהל השונות. כפי שרואים מן הנתונים שלעיל, לא מנע "אישור" זה את החזרתם של רבים מן הגשר.

תופעה זו, של סירובים לא מוצדקים ושל החזרה מהגשר ללא אזהרה, אינה מוכרת רק לפעילי המוקד להגנת הפרט. האגודה לזכויות האזרח התריעה על כך כבר ב-1989, על-סמך פניות שקדמו לראשית האינתיפאדה.¹ גם מתנדבי "צוות-עזה" נתקלים שוב ושוב בתושבי הרצועה, המוחזרים ללא אזהרה ממסוף רפית. הם ניהלו תכתובת בנושא עם מערכת הביטחון. יו"ר צוות זה כתבה ב-28.10.91 כי

"...בחודשים האחרונים התרבה מספר האנשים שפנו אלינו בתלונות על כך שקיבלו אישורי יציאה מהמנהל האזרחי, אך נשלחו הביתה כשהגיעו למעברי הגבול..."

...חוסר התיאום שבין השב"כ ובין המנהל האזרחי גורם עוול... העוול הזה הנו פרדיגמה של זלזול מוחלט בבני אדם וחומרתו מתעצמת כאשר ברור שהוא נובע מבעיות ביורוקרטיות ולא בטחוניות"
על כך משיב עוזר מתאם הפעולות בשטחים, ב-9.12.91, כי

"...במסגרת צעדי ההקלה... הוחלט להחזיר לתוקפו את נוהל היציאה... שהיה נהוג לפני פרוץ ההתקוממות, לפיו אדם המבקש לצאת דרך תחנות מעבר אלה אינו חייב בקבלת אישור מוקדם.

...אכן יש שמגיעים אל גשרי הירדן או אל מסוף רפיה ויציאתם נמנעת מטעמי ביטחון, ואולם מדובר במקרים בודדים באופן יחסי."

כמעט באותו נוסח משיבים מלשכת שר הביטחון, ב-11.12.91, למכתב דומה של איש "צוות-עזה":

"אכן יש שמגיעים אל הגשר ויציאתם נמנעת מסיבות ביטחון ואולם מדובר במקרים בודדים באופן יחסי."

נוכח הנתון העקבי לאורך ארבע שנים של עבודה במוקד, שלפיו ניתן אישור יציאה לכ-70 אחוז מאלה שהוחזרו מהגשר (או סורבו במנהל) ופנו אל המוקד, אנו קובעים כי ה"בודדים יחסית" הם מאות לכל הפחות, והטעמים גם הם רחוקים ברוב המקרים מלהיות טעמי ביטחון. למען האמת, לגבי אותם 70 אחוז נראה כי הסירוב היה בלתי מוצדק ונטול בסיס לחלוטין, על-פי עדותם של השלטונות עצמם.

"צעדי ההקלה" שעליהם כותב עוזר המתאם אמנם חוסכים את הצורך בהליכה למנהל, אך את הבעיה של החזרה ממעבר הגבול הם דווקא מחמירים – כי כעת אין שום גורם, עד להגעה לנקודת הגבול, שאפשר לפנות אליו כדי לבדוק אם יאפשרו לתושב לצאת.

1 מפרסומי האגודה לזכויות האזרח בישראל, "הגבלות על הזכות לחופש תנועה בשטחים המוחזקים", ירושלים 1989, עמ' 38-43.

עוזר המתאם כותב שוב אל יו"ר "צוות-עזה" ב-11.3.92 ומבטיח כי

"2. באשר לבעיה העקרונית שהעלית במכתבך, מערכת הביטחון נוקטת בימים אלה בצעדים שיביאו להפחתה משמעותית של המקרים בהם מוחזרים אנשים בתחנות המעבר.

משתושלם ההיערכות החדשה בנושא זה, תהיה בדרך כלל אפשרות למבקשים לצאת לבדוק מראש אם הם מנועי יציאה, אם לאו."

במכתב זה מודה למעשה עוזר המתאם בקיומה של אחת התופעות שעליה מדובר בפרק זה, וכולנו תקווה כי הצעדים שהוא מדווח עליהם אכן נעשים בשטח.

בכל זאת יש לזכור, כי צעדים מקווים אלה, שעדיין אין ראייה שננקטו, יפתרו רק את בעיית ההחזרה מן הגשר, ולא את בעיית הסירובים ללא בסיס.

הגבלה סטנדרטית לתשעה חודשים

טבלה 3: תוצאות בקשות אישורי יציאה ב-1991 על פי קבוצות גיל

סך הכול	עד 1931	1932-1951	ילידי 1952 ואילך*		במספרים:
			נשים	גברים	
92	17	42	17	16	ניתן אישור ללא הגבלה
21	-	-	-	21	9 חודשים ומעלה
12	2	2	1	7	תנאי הגבלת זמן
19	4	8	6	1	סירוב מוחלט
4	0	0	1	3	אחר
4	2	0	0	2	עדיין אין תשובה
152	25	52	25	50	סך הכול

סך הכול	עד 1931	1932-1951	ילידי 1952 ואילך*		באחוזים:
			נשים	גברים	
60.5	68.0	80.8	68.0	32.0	ניתן אישור ללא הגבלה
13.8	-	-	-	42.0	9 חודשים ומעלה
7.9	8.0	3.8	4.0	14.0	תנאי הגבלת זמן
12.5	16.0	15.4	24.0	2.0	סירוב מוחלט
2.6	0	0	4.0	6.0	אחר
2.6	8.0	0	0	4.0	עדיין אין תשובה
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סך הכול

* גברים תושבי מזרח ירושלים - רק ילידי 1954 ואילך.

מאז ראשית 1991 מדיש המוקד, אם הפונה מעוניין בכך, כי הבקשה היא לפרק זמן קצר יותר, של חודש. לעיתים קורה שהשלטונות מתעלמים מכך ועונים לאקונית כי "אין מניעה ליציאתו על פי הנהלים הרגילים", כלומר לתקופה של לפחות תשעה חודשים. לאחר קבלת תשובה כזו יש לפנות שוב כדי לקבל אישור לתקופה מקוצרת. כתוצאה מכך מתארך מאוד משך הטיפול האופייני בפניותיהם של גברים בקבוצת הגיל הזאת.

תיק 135 מאזור שכם: הפונה ביקש לצאת לניתוח בירדן. התשובה הראשונה היתה "אין מניעה ליציאתו עפ"י הנהלים הרגילים". לאחר פנייה נוספת ליועמ"ש הוברד שמשמעות הדברים היא שלא יוכל לצאת לתקופה של חודש. הזמן עד קבלת תשובה זו – 62 יום. הוגשה עתירה לבג"צ.

על פי הנחיה שהופעלה כנראה החל מאפריל 1988, כל גבר תושב מזרח ירושלים, בן 18 עד 36, אינו יכול לצאת את הארץ אלא לתקופה של תשעה חודשים ומעלה. הנחיה דומה מופעלת לגבי גברים תושבי השטחים מגיל 16 עד גיל קצת יותר גבוה (38 או 39). הנחיות אלה לא מורסמו מעולם, ועל-כן אינן מצויות בידי המוקד או גופים אחרים הפועלים בתחום. תחולתן אינה תלויה בזהותו של היוצא או בעברו. עד לראשית 1991 לא נמסר למוקד כי התשובות שהוא מקבל עבור הפונים כפופות להנחיה זו: נוסח התשובה עבור גברים בגילים הנ"ל זהה לחלוטין לתשובה המעניקה אישור יציאה ללא הגבלה, אלא שבבואם לגשר הם מוחתמים בחותמת הקובעת שלא יוכלו לחזור לפני שיחלפו 9 חודשים מיום היציאה.

טבלה 4: תוצאות בקשות אישורי יציאה ב-1991 של גברים עד גיל 36/9 לפי סוג הפנייה

פניות עבור אישור חריג לתקופה מקוצרת:	מספרים	אחוזים
ניתן אישור חריג לתקופה מקוצרת	16	59.3
אישור סטנדרטי (9 חודשים לפחות)	6	22.2
תנאי הגבלת זמן לשנה לפחות	2	7.4
סירוב מוחלט	0	0.0
עדיין אין תשובה	2	7.4
אחר	1	3.7
סך הכול	27	100.0
פניות ליציאה. בלי בקשה לאישור חריג:		
אישור סטנדרטי (9 חודשים לפחות)	15	65.2
תנאי הגבלת זמן לשנה לפחות	5	21.7
סירוב מוחלט	1	4.4
אחר	2	8.7
סך הכול	23	100.0

הערה: המניע העיקרי שלא לבקש אישור לתקופה מקוצרת אינו קשור בהיבטים ביטחוניים, אלא במטרת יציאתו של הפונה. מתוך 23 שלא ביקשו אישור חריג, 20 פונים מבקשים ללמוד או להגר, או כבר לומדים ו/או השתקעו בחו"ל. זאת לעומת רק 4 במצב דומה מתוך 27 המבקשים אישור חריג.

חשוב לציין כי מדובר בקבוצת האוכלוסייה שהיא הנתח המאסיבי ביותר בין הפונים הנסקרים בדו"ח זה (שהרי מדובר בקבוצת הגיל בעלת המוביליות הגבוהה ביותר). 50 אנשים, כשליש מן הפונים אל המוקד ב-1991, היו גברים בגילאי 16/18-36. כפי שניתן לראות בטבלה 3, קיבלו רק 16 מהם אישור חריג לתקופה מקוצרת, ואילו 21 קיבלו אישור מוגבל ל-9 חודשים. אלא שרבים לא היו מעוניינים כלל לעשות את המאמץ הכרוך בבקשה חריגה, משום שהתשובה הסטנדרטית סיפקה אותם. בטבלה 4 מוצגות הפניות לאישור מיוחד לתקופה מקוצרת, בנפרד מן הפניות הרגילות.

ניתן לראות בטבלה 4 כי אחוז הגברים הצעירים המצליחים לקבל אישור חריג אינו רחוק מן האחוז של מקבלי אישור יציאה מבין הפונים מקבוצות גיל ומין אחרות. עובדה זו מדגימה את השרירות שבהנחיה: גם אם ברור שאינך מסכן כלל את ביטחון האזור, תוגבל יציאתך ל-9 חודשים ומעלה, אך אם תתקש ותבקש במיוחד, טובים סיכוייך לקבל אישור לתקופה מקוצרת.

יתר-על-כן, קשה מאוד לקבל אישור יציאה לתקופה מקוצרת בצינורות הרגילים (כלומר על-ידי פנייה רגילה למנהל); יש להיעזר בעו"ד או בגוף כגון המוקד. מכאן, שיש רבים מאוד שאפשרות הבקשה לקיצור התקופה כלל אינה ידועה להם.

כמובן, כל מי שאינו מודע לאפשרויות הפעולה שלו ויוצא באופן רגיל, מקבל באופן אוטומטי את חותמת 9 החודשים בנשר. דוגמה מאלפת לנוק הנגרם מהנחיה זו ראינו משתי פניות שאינן נכללות בדו"ח, מכיוון שעניינן אישור **כניסה** לשטחים. בעליהן של שתי הפונות יצאו לעבוד בשדות הנפט במפרץ, וביציאתם הוחתמה בתעודת המעבר חותמת, המונעת את חזרתם לפני שיחלפו 9 חודשים. זמן קצר לאחר מכן פרצה מלחמת המפרץ, והשניים נותרו בירדן ללא

עבודה, כאשר נשותיהם וילדיהם מצדו השני של הגשר, וחותמת 9 החודשים מונעת מהם אפשרות חזרה.

גברים צעירים לא-נשואים הנמצאים במצב דומה עשויים בהחלט להעתיק את בסיס חייהם אל מחוץ לשטחים בתקופת שהותם. לכן מתקבל הרושם, שתקנת 9 החודשים היא בעצם **הגלייה במסווה לגיטימי**.

תיק 84 מאזור בית-לחם: הפונה ביקש לצאת לירדן לביקור משפחה. הפנייה ליועמ"ש לאישור לתקופה מקוצרת נענתה בחיוב לאחר 37 יום.

תיק 19 מאזור חברון: הפונה ביקש לצאת ללימודים באירופה. הפנייה ליועמ"ש נענתה לאחר 25 יום בתשובה סטנדרטית - כלומר 9 חודשים. ההגבלה לא היתה דלוונטית לפונה.

גברים צעירים תושבי מזרח ירושלים

מעמדם החוקי של תושבי מזרח ירושלים שונה משל תושבי השטחים: הם תושבי מדינת ישראל, אם כי לרוב אינם אזרחיה. תעודת הזהות הכחולה נחשבת בדרך-כלל לנכס המקל על בעליו במגעים עם השלטונות (בהשוואה לתושבי השטחים). ואמנם, בכל הקשור ליציאה דרך נתב"ג, מצבם של תושבי מזרח ירושלים עדיף על זה של תושבי הגדה (ראו בהמשך, עמ' 25). לעומת זאת, בכל הנוגע לאישורי יציאה לירדן, ארץ היעד העיקרית ליוצאים, מצבם של גברים מזרח-ירושלמים עד גיל 36 גרוע ממצב בני גילם בגדה. זאת בשל אטימות וסחבת במחלקות משרד הפנים המטפלות בעניינם.

במשרד היועמ"ש לאיו"ש מטפלים בפניות לאישורי יציאה לתקופה מקוצרת אותם הפקידים המטפלים בפניות הרגילות. זמן ההמתנה עד לקבלת תשובה ראשונה בפניות אלה הוא דומה. בירושלים, לעומת זאת, מופקדת על הפניות

הרגילות מחלקת המיעוטים הנמצאת במשרד הפנים במערב העיר (המחוזיה תשובות תוך פרק זמן סביר בדרך-כלל); ואילו על הפניות המיוחדות של הצעירים מופקדת לשכת המשרד היושבת במזרחה. למרות משא-ומתן טלפוני המתנהל עם פקידי הלשכה (כלומר: אנשי המוקד מתקשרים אליהם מדי פעם ומנסים לקבל תשובות), שכלל מתן אישור יציאה חריג אחד וסירוב אחד, לא זיכתה לשכת משרד הפנים במזרח ירושלים את המוקד עד לכתיבת שורות אלה אפילו במכתב אחד בנושא אישורי היציאה. בארבעה תיקים לא ניתנה עדיין כל תשובה, לא בעל-פה ולא בכתב. יש לזכור כי מדובר בעניינים בווערים של אנשים, הממתינים

כבר 5, 6 ואף 7 חודשים (נכון ל-15.4.92) לתשובה. מדיניות ההתעלמות מפניות, שנוקטת לשכת משרד הפנים במזרח ירושלים מהווה למעשה ענישה קולקטיבית של הגברים הצעירים תושבי מזרח העיר. האפשרות ליציאה לתקופה מקוצרת חסומה בפניהם כליל.

תיק 130 מאזור ירושלים: הפונה ביקש לצאת לירדן לפרק-זמן קצר עקב בעיות משפחתיות. המכתב נשלח ללשכת משרד הפנים במזרח ירושלים באוקטובר 1991. נכון לאפריל 1992, כחצי שנה לאחר מכן, למרות מספר תזכורות בכתב ובטלפון, עדיין אין תשובה או התייחסות בכתב.

הגבלות לכרקי זמן ארוכים

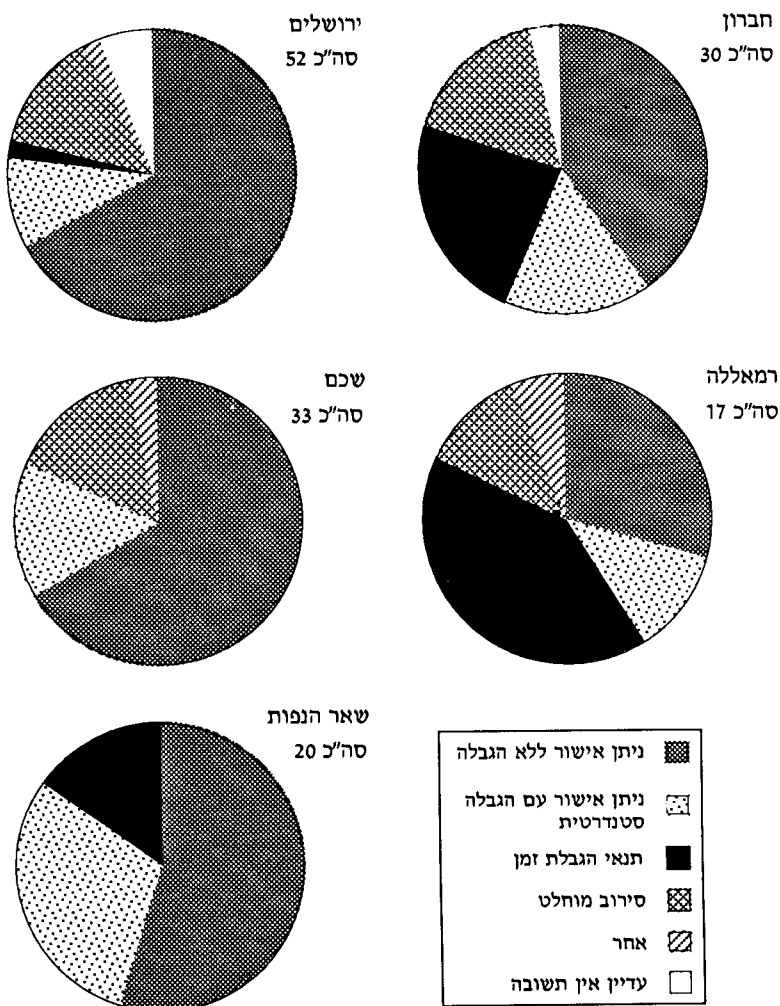
טבלה 5: התשובות הראשונות* לבקשות אישורי יציאה ב-1991 לפי נפה

במספרים:	ירושלים	שכם	חברון	רמאללה	שאר הנפות**	סה"כ
ניתן אישור ללא הגבלה	35	22	12	5	11	85
9 חודשים ומעלה	5	5	5	2	6	23
תנאי הגבלת זמן לשנים	1	0	7	7	3	18
סירוב מוחלט	7	5	5	2	0	19
אחר	1	1	0	1	3	0
עדיין אין תשובה	3	0	1	0	0	4
סך הכול	52	33	30	17	20	152

באחוזים:	ירושלים	שכם	חברון	רמאללה	שאר הנפות**	סה"כ
ניתן אישור ללא הגבלה	67.3	66.7	40.0	29.4	55.0	55.9
9 חודשים ומעלה	9.6	15.15	16.7	11.8	30.0	15.1
תנאי הגבלת זמן לשנים	1.9	0.0	23.3	41.2	15.0	11.8
סירוב מוחלט	13.5	15.15	16.7	11.8	0.0	12.5
אחר	1.9	3.0	0.0	5.9	0.0	2.0
עדיין אין תשובה	5.8	0.0	3.3	0.0	0.0	2.6
סך הכול	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

* יש לשים לב כי מדובר בתשובות הראשונות. בשמונה מקרים - ארבעה בנפת חברון, שלושה ברמאללה ואחד בירושלים - שונתה חלטת הרשויות לאחר זמן (עד 15.4.92), בעקבות הערעורים.
 ** "שאר הנפות" כולל פניות מנפות בית-לחם, טול-כרם, ג'נין ויריחו.

**תרשים 2: התשובות הראשונות לבקשות אישורי יציאה
ב-1991 בחלוקה לפי נפות**

כפי שניתן לראות בטבלה 5, 18 מתוך 152 בקשות לאישורי יציאה בשנת 1999 נענו במכתב הראשון מן הרשויות פחות או יותר בזו הלשון: "עמדת מפקד האזור לגבי יציאת הנ"ל היא שלילית, אולם אם יתחייב הנ"ל לצאת לתקופה של שנה/(שנתיים)/(שלוש שנים) לפחות, נשקול שוב את עמדתנו." בתיקים מסוג זה בולטת מאוד ידם המכוונת של "הגורמים המוסמכים", קרי השב"כ. הבסיס החוקי להתניית היציאה בהתחייבות לגלות-מרצון מוטל בספק.

ממיון 18 התיקים על-פי הנפות והשוואה ביניהן, נראה שבעוד שבשכם ובירושלים, שמשם הגיעו רוב הפניות אל המוקד, ממעטים להשתמש בשיטה זו (0 בשכם, 1 בירושלים), דווקא ברמאללה ובחברון היא נפוצה: 7 התניות להגבלת זמן בחברון, 7 התניות גם ברמאללה (מתוך 17 פניות בנפה זו). לפי ההתפלגות הכללית של התשובות הראשונות בנפות אלה (ראו תרשים 2), לא נראה שמדובר בניסיונות לבוא לקראת הפונים ולהמיר סירוב מוחלט בהתניה להגבלת זמן: מבחינת האחוזים, נראה כאילו התניות הגבלת הזמן בחברון וברמאללה **באות על חשבון מתן אישורים.**

מסתבר כי הפונה האופייני המקבל "הצעה" להגבלת זמן הוא לרוב אדם שאין עילה ביטחונית "טהורה" למניעת יציאתו, אך בעבר נאסר או נעצר במעצר מנהלי משהו מבני משפחתו, או שהוא עצמו נעצר במעצר מנהלי ללא משפט. 13 מתוך ה-18 עונים על אחד מקריטריונים אלה. שניים אחרים היו אסורים לאחר משפט; ושלושת האחרונים לא נעצרו מעולם וגם בני משפחותיהם לא נעצרו מעולם.

תיק 73 מאזור שכם, שאינו נכלל ב-18 שלעיל, שופך קצת אור על עוד נסיבות האפשריות להתניה בהגבלת זמן: הפונה למד בעבר בחו"ל והקים שם משפחה, ואחר-כך חזר לגור בשטחים. מעולם לא נעצר. הוא

ביקש לצאת לבקר את משפחתו. בשב"כ קיבל את ההצעה הבאה: שיתוף פעולה או התחייבות ליציאה לשלוש שנים רצופות. לאחר שפנה אל המוקד קיבל אישור סטנדרטי (9 חודשים).

מתוך ה-18 שיציאתם הותנתה 4 הן נשים מעל גיל 60. אף אחת מהן לא נעצרה מעולם, אך לכולן בני-משפחה שנאסרו לתקופות ארוכות. מאחר שקשה לדמיין כיצד אישה בגיל כזה, בחברה מסורתית, תיעדר מביתה ומארצה למשך שנה עד שלוש שנים, הרי שזו בעצם דרך צינית לומר "לא" בלי לטרב רשמית.

עמדת המוקד בנוגע לדרישות להגבלת זמן

המוקד להגנת הפרט, וכמוהו גופים ואישים אחרים הפועלים בתחום זכויות האדם בשטחים, רואה בדרישות להגבלת זמן אמצעי לא לגיטימי, לא חוקי ולא מוסרי. ביחס לנשים זקנות, זהו לעג לרש. בנוגע לצעירים וצעירות, זהו ניסיון **לכפות הגליה "מרצון"** – הידיעה שאין באפשרותו לחזור בשנים הקרובות, תשפיע מאוד על החלטתו של הצעיר אם להשתקע בחו"ל. בדרישות להגבלת זמן יש ביטוי של מניעים פוליטיים, ולעתים אף אחרים, המסתתרים מאחורי נימוקים ביטחוניים. לא פעם יש בתשובות ההתניה של גורמי הביטחון **הצעה למיקוח על אורך זמן ההתחייבות** – דבר המעיד על חולשת הבסיס הביטחוני הממשי לעמדתם, ועל זלוזל בזכויות הבסיסיות של הפונים (ראו **צילום מכתב בעמוד הבא**).

מתוך 18 הפונים שהוצג בפניהם תנאי הגבלת זמן, רק שניים הסכימו להתחייב, אחד לשנתיים ואחד לשלוש שנים, ויצאו. שניים אחרים ויתרו כליל על היציאה.

מתוך ה-14 הנותרים, בשישה מקרים הצליח הערעור לשנות את החלטת השלטונות – פעם

צבא הגנה לישראל
אזור יהודה והשומרון
לשכת היועץ המשפטי

תאריך: 27 באוקטובר 1991
סימוכין: 221/00 -

לכבוד
דליה קרשטיין
המוקד להגנת הפרט
רח' אבו עובדיה 2
ירושלים 97200

ג.ו.1.

הנדון: - בקשה ליציאה מהאזור
מכתבך: מיום 1991

עמדת הגורמים ליציאת הנ"ל הינה שלילית, אולם אם יבקש הנ"ל לצאת
מהאזור לתקופה שלא תפחת משנה-שנתיים, תוך מתן התחייבות מתאימה, תשקל
עמדה זו מחדש.

בכבוד רב,

כרמית אבנון, סג"מ
מ"מ רמ"ד מינהל משפטי
בשם היועץ המשפטי

כא/

ת.ד. 10482 בית-אל. טל': 213251, 02-249989 TEL. BEIT-EL. 10482 P.O.B.

מסמך 1: צילום מכתב מן הרשות ובו הצעה מרומזת להתמקחות על זמן
ההתחייבות. ההדגשה שלנו (ראו עמ' 19).

אחת באמצעות פנייה חוזרת, פעמיים באמצעות מכתב לפרקליטות, ושלוש פעמים באמצעות הגשת עתירה לבג"צ.

שני תיקים עדיין נמצאים בהליכי ערעור רגילים.

ששת התיקים האחרונים נדונו בבג"צ – אחד בעתירה פרטית וחמישה בעתירה מקובצת (שכללה מספר תיקים של המוקד ושל גופי זכויות אדם אחרים). לבקשת העותרים הוצא צו-על-תנאי המורה למשיבים לנמק מדוע הם דורשים החתיבויות לפרקי-זמן ארוכים.

על העתירות לבג"צ ידווח בפרק נפרד.

תיק 82 מאזור חברון: הפונה, מעל גיל 60, ביקשה לצאת לביקור משפחה ולטיפולים רפואיים.

במשפחתה אדם שהיה במאסר. התשובה הראשונה נתקבלה מהיועמ"ש לאחר 49 ימים: הגבלה לשנה ומעלה. בעקבות פנייה חוזרת, עם אישורים רפואיים נוספים, התקבל אישור יציאה ללא הגבלה – 141 ימים לאחר משלוח המכתב הראשון.

תיק 67 מאזור חברון: הפונה התקבל ללימודים בחו"ל, אך לאחר שהגיש בקשת יציאה, נעצר במעצר מנהלי לארבעה חודשים – לראשונה בחייו. המכתב הראשון נענה לאחר 22 יום בהתניה להגבלת זמן של שלוש שנים. המתלונן העדיף להתחייב ולצאת.

תיק 149 מאזור רמאללה: הפונה, עיתונאי, מעוניין לצאת ללימודים בחו"ל. היה כלוא בעבר בהאשמות פוליטיות. המכתב הראשון נענה לאחר 21 יום בהתניה להגבלה של שלוש שנים. הפונה סירב והיה מעוניין בבג"צ. פנייתו נדונה בבג"צ במסגרת העתירה המקובצת.

מסורבי יציאה

19 מן הפונים, שהם 12.5 אחוז, קיבלו תשובה שלילית מוחלטת. הם מתפלגים באופן אחיד, פחות או יותר, בין קבוצות הגיל ובין הנפות,

לבד ממיעוט הסירובים המוחלטים בקרב גברים צעירים – וריבויים בקרב נשים צעירות (ראו טבלאות 2, 4).

לא תמיד מנמקים השלטונות את תשובתם השלילית, וכאשר מופיע נימוק, הוא מנוסח לרוב בלשון אחידה ולאקונית: "מטעמים של ביטחון האזור". כאשר המוקד אינו מסתפק בתשובה זו ופונה בבקשה לדיון נוסף, עשוי דיון זה להתעכב זמן רב, לפעמים מעל לחצי שנה – ולבסוף תשובת השלטונות זהה לתשובה המקורית. המוקד נוטה לערער על נימוקים ביטחוניים לאקוניים, אשר על פני השטח לא נמצא להם כל ביסוס. בחמישה מקרים העדיפו הפונים שלא לערער על ההחלטה. בעוד ארבעה מקרים התייגשו הפונים לאחר ערעורים אחדים שלא נשאו פרי. 10 המקרים האחרים נמצאים בשלבים שונים של ערעור. לגבי חלקם נפרט בפרק העוסק בבג"צים וקדם-בג"צים.

11 מבין 19 המסורבים הם נשים (זאת למרות שנשים הן רק 59 מתוך 152 מבקשי היציאה דרך המוקד ב-1991, שהם כ-39 אחוז). רק אחת מבין המסורבות ישה בעבר בכלא או במעצר. לעומת זאת, יש לרובן קרובים אשר מרצים או ריצו עונש מאסר, או אף נהרגו במהלך האינתיפאדה. נתונים אלה מרמזים על אפשרות של ענישה קולקטיבית של פונות על מעשים שביצעו בני משפחותיהן. רוב המסורבות קיבלו בעבר הקרוב אישורי יציאה ללא קושי.

מתוך שמונת הגברים המסורבים, 3 ישבו בעבר תקופות ארוכות בכלא או במעצר מנהלי. חמשת האחרים לא נעצרו מעולם.

תיק 161 מאזור ירושלים: הפונה, בגיל העמידה, לא נעצר מעולם. הוא ביקש לנסוע לירדן לבקר את אמו וסורב מ"טעמים ביטחוניים". פניית המוקד, לשימוע בנוכחות חוקר השב"כ ועו"ד המוקד, עדיין לא נענתה.

היבטים של הטיפול בפניות

אם נבדוק את קצב הטיפול על-פי סיבת הבקשה, נראה כי ייתכן שלשלושונות יש קריטריונים משלהם ל"דחוף" ו"לא דחוף": מתוך 7 מקרים של משבר משפחתי, נענו 6 בתוך חודש לכל היותר. לעומת זאת, מתוך 3 מקרים של שמחה משפחתית, 2 עוכבו עד אובדן עניין. שני המקרים של בעיות בריאות דחופות לא נענו. עבור פניות רגילות שאינן מתעכבות באופן מיוחד, נחשב פרק זמן של 15-30 יום עד מתן תשובה רגיל למדי. בטבלה 5 אנו רואים שבקצת יותר משליש המקרים עשו כל הגורמים המעורבים (השב"כ ותחנות-הביניים) מאמץ להתחשב בדחיפות הפנייה, והצליחו לענות בפרק-זמן קצר מהרגיל. נשאלות השאלות הבאות:

● אם ב-11 מקרים נוספים, כמעט מחצית המקרים, לא היתה לבסוף מניעה ליציאה, מדוע עוכבו פניות דחופות אלה ולא טופלו באותה המהירות כמו ה-9 הראשונות?

● בכל 20 הפניות שבהן לא היתה מניעה לאישור – האם לא ניתן היה למצוא דרך סבירה לפתרון מידי של מקרים דחופים, בלי שיצטרכו הפונים להיעזר בגורם כמו המוקד?

תיק 156 מאזור ירושלים: הפונה הגיע אל המוקד עם מברק מהצלב האדום המבשר על מות אביו. המוקד הפנה אותו, כשבידו מכתב, למשרד הפנים. הפונה קיבל את האישור לצאת לירדן ללוויה בו במקום.

תיק 48 מאזור ירושלים: הפונה היה אמור לצאת להתחתן עם ארוסתו החיה בירדן, ולחזור בתוך חודש לעבודתו. הוא הגיע מצויד באישור מתאים על משך החופשה ממקום העבודה. בעקבות מכתב למשרד הפנים קיבל הפונה הפניה לחקירה בשב"כ מגרש הרוסים. שם נאמר לו בעל-פה שאין לו סיכוי לקבל אישור לחודש (החקירה התבצעה למעלה מחודשיים לאחר משלוח המכתב הראשון). לבסוף התיימש הפונה וזייתר על כונתו להתחתן באותה שנה.

מקרים דחופים ורפואיים

24 פניות דחופות התקבלו במוקד בשנת 1991. חלקן בשל אירוע לא-צפוי שקרה; חלקן בשל אירוע צפוי, שהפונה התכונן לקראתו, אלא שטיפול הרשויות בפנייתו התעכב עד שלא נותר זמן. רמת הדחיפות היא של ימים ספורים ואף פחות. הפניות מתחלקות כך על-פי סיבותיהן: 7 היו קשורות למשבר משפחתי (לוויה, נוכחות בניתוח בן-משפחה, ועוד); 3 לשמחה משפחתית (חתונה, לידה); 8 מסיבות לימודים דחופות (מבחנים, תחילת שנת לימודים); 2 לטיפולים רפואיים דחופים;

4 אחרים (נוכחות בטקס, הסדרת עלייה-לרגל, חזרה מחופשה לעבודה בחו"ל).

מדרך הטיפול בפניות אלה נראה, כי פעמים רבות לא קל לצאת את השטחים באופן דחוף.

בכל 24 המקרים הבהיר המוקד לרשויות היטב את הדחיפות העניין; ב-21 מקרים אף נשלחה הבקשה בפאקסימיליה או באמצעי דחוף אחר. מאחר שבפנייה דחופה יש חשיבות לפרק הזמן העובר עד למתן התשובה, לא פחות מן התשובה עצמה, חשוב לבדוק את הטיפול בעיקר לפי גורם הזמן (ראה טבלה 6).

טבלה 6: פניות דחופות לאישורי יציאה ב-1991 על-פי משך זמן הטיפול

9	קיבלו אישור בתוך פחות משבועיים
4	קיבלו אישור בתוך שבועיים עד חודש
4	קיבלו אישור אחרי למעלה מחודש
3	עוכבו עד שאיבדו עניין
4	לא קיבלו אישור
24	סך הכול

תיק 136 מאזור דמאללה: הפונה היה בדרכו חזרה ללימודים באירופה לאחר חופשה, וכבר עבר את כל ההליכים הביטחוניים כשהוא מצויד בכל האישורים המתאימים. הוא הורד מן המטוס ממש לפני הטיסה. הבקשה שנשלחה בפאקסימיליה ליועמ"ש נענתה אמנם בחיוב לאחר 18 יום, אך זה היה כבר מאוחר מדי עבור הפונה, שנאלץ לוותר על שנת הלימודים. הגורמים המעורבים הודו בטעותם והתנצלו. נשקלת תביעת פיצויים.

תיק 60 מאזור שכס: הפונה, אישה בגיל העמידה וחולת סרטן, נהגה לצאת באופן סדיר בשנים האחרונות לטיפולים בירדן, שם עובד אחיה כרופא. בשנת 1991 סורבה האישה כאשר הגיעה לגשר. נאמר לה כי תושבי אזור מגוריה מנועים מלצאת.

הבקשה שנשלחה בפאקסימיליה ליועמ"ש נענתה לאחר 33 יום בשלילה. המוקד החליט לנסות ולקבל התחייבות מהמנהל האזרחי לכיסוי הוצאות אשפוזה של האישה בארץ. נכון לאפריל 1992, לא נתקבלה תשובה סופית. מאחר שבינתיים החלה שנה חדשה, הוגשה שוב בקשה לאישור יציאה דרך היועמ"ש, ושוב היתה התשובה שלילית. נדגיש כי לא זו בלבד שהאישה נהגה לצאת באופן סדיר לפני 1991, אלא שהיא ומשפחתה לא נאסרו מעולם (להוציא אחד הבנים, שנעצר לחדש ושוחרר בלי שהועמד למשפט).

התיק, כאמור, עדיין פתוח, והחולה עדיין אינה מקבלת טיפול רפואי – לא כאן ולא בירדן.

טיפולים רפואיים

שירותים רפואיים רבים, הנראים כמובנים מאליהם לאזרחי ישראל, אינם ניתנים בשטחים בירדן רמת הרפואה גבוהה יותר, ורבים מתושבי הגדה זכאים שם לטיפול זול מאוד ואפילו חינם. בישראל, לעומת זאת, נאלצים תושבי השטחים לשלם מחיר יקר בהרבה – אלא אם כן חותם המנהל האזרחי על התחייבות עבורם. כתוצאה מכך נוסעים רבים מתושבי השטחים דרך קבע לטיפולים רפואיים בירדן. יוצאים מכלל זה תושבי מזרח ירושלים, הזכאים לביטוח רפואי

בקופות החולים הישראליות. מתוך 19 פונים יציאה מטעמים רפואיים ב-1991 (כולל שני דחופים שהוזכרו קודם), רק אחד היה תושב מזרח ירושלים.

כמחצית הפונים (10 במספר) הם בגיל העמידה; 4 מעל גיל 60, ורק 5 מתחת לגיל 40. נוכח פרופיל גילי זה, המבוגר יותר מן הפרופיל הכללי של הפניות (ראו טבלה 3 בעמ' 12), ונוכח הבעיות בטיפול הרפואי בשטחים, ניתן היה לצפות להתחשבות-יתר ולאחוזי היענות גבוהים לבקשות יציאה לטיפולים רפואיים – אך נראה שלא כך הוא המצב:

מתוך 19 הפניות (כולל השתיים הדחופות שהוזכרו לעיל), נענו 10 באישור לא מוגבל, 3 בהגבלה ל-9 חודשים, ו-5 בשלילה מוחלטת. על פנייה אחת עדיין לא נתקבלה תשובה, כארבעה חודשים לאחר שנשלחה. אחוז מקבלי האישורים מסך כל הפניות על רקע רפואי הוא מעט נמוך יותר מהאחוז הכללי. רק אחד מ-5 המסורבים נעצר אי-פעם.

לסיכום, עולה הרושם שאין לשלטונות רגישות מיוחדת לפונים עם בעיות רפואיות.

שב"כ

המוקד מתכתב עם לשכת היועץ המשפטי לאיו"ש ועם פקידי משרד הפנים בירושלים, אך ברור וידוע שלא הם הגורמים הקובעים אם יורשה אדם לצאת לחו"ל. הגורם הביטחוני האחראי להחלטה זו הוא השב"כ. למעשה זהו גורם בלתי-נגיש עבור המוקד, אלא דרך תחנות-הביניים (כלומר משרד הפנים והיועמ"ש). שתי בקשות של עו"ד המוקד, לבוא עם הפונה לפגישה פנים-אל-פנים עם חוקר השב"כ בירושלים, עדיין לא נענו.

עמדנו קודם על הבדלים נפתים בין שלוחותיו של השב"כ באשר למתן אישורי יציאה. הבדלים אלה נוספים שנראה כעת, וכן מאפיינים אחרים של

הטיפול בפניות, שבים ומדגישים שהשב"כ מערב בשיקוליו מניעים הרחוקים מלהיות ביטחוניים טהורים, וכן חושפים שיטות עבודה בעייתיות.

ראשית נדון בסחבת. בעוד שבירושלים נוקטת לשכת משרד הפנים במזרח העיר סחבת ביורוקרטית בטיפול בפניות, הרי שמרבית הפניות לגורמים אחרים במשרד הפנים וליועמ"ש איו"ש נענות בתוך כחודש עד חודש וחצי. גם במהלך חודש זה אנו מבקשים ומקבלים עדכון בעל-פה על מצב הטיפול בפניות. לכן, כאשר פנייה ליועמ"ש נענית רק כעבור חודשיים או יותר, סביר להניח שמדובר בסחבת מכוונת.

סחבת כזו ניכרת בטיפולים בפניותיהן של נשים מגיל 60 ומעלה. מבין 7 אישורים שניתנו בקבוצת אוכלוסייה זו, נמשך הטיפול המהיר ביותר 45 יום. בשלושה מקרים נתקבל האישור רק לאחר 90 יום או יותר.

הבדלים נפתיים נוספים:

אם אנשי השב"כ בחברון וברמאלה נותנים אישורי יציאה בקמצנות, והצעות להגבלת זמן – בנדיבות, הרי שב"כ ירושלים מצטייר כנוקשה ביותר בכל הנוגע לזימונים לחקירה. רוב הפונים מאזור זה (29 מתוך 52) קיבלו הפניה לחקירה בשב"כ טרם בואם אל המוקד. גם בחברון מקבלים רבים הפניה לחקירה (10 מתוך 30). יש לזכור, שמדובר באנשים שהשב"כ לא זימן לחקירה קודם שביקשו לצאת. כעת, לא זו בלבד שהוחזרו מהגשר, אלא שהם מקבלים זימון למתקני השב"כ בירושלים הופנו לחקירה גם שני פונים בעקבות הגשת בקשת היציאה ע"י המוקד.

בנפת שכם הופנו לחקירה רק 3 מתוך 33. בשכם השתמשו באמצעי אחר: אם בנפות אחרות קיבלו הרוב המכריע של הפונים את האישור במנהל האזרחי ורק אח"כ סורבו בגשר, הרי בשכם הרוב

הגיעו למוקד לאחר שסורבו כבר בשלב הגשת הבקשה במנהל.

דילמה בלתי-אפשרית שמציב לעתים השב"כ בפני הפונים היא הדרישה לשיתוף פעולה. לרוב מדובר באדם, שלא הסתבך מעולם במעצרים. אדם זה, שהצליח עד עתה "ללכת בין הטיפות", והמעוניין לצאת את האזור מסיבה זו או אחרת, מוצא עצמו לפתע בן-ערובה בידי חוקר השב"כ, האומר לו בפשטות כי יקבל את אישור היציאה רק אם ישתף עמו פעולה. מתוך 46 פונים שנחקרו בשב"כ, 14 דיווחו באופן מפורש כי הוצעה להם הצעה זו (שוב בולטות ירושלים – 9 וחברון – 4). מכיוון שמדובר בנושא שאינו נעים לפונה, אולי ישנם כאלה שהעדיפו לא לספר למוקד על כך. כל המדווחים על ההצעה סירבו להיענות לה (מתוך ה-14 שהוצע להם שיתוף פעולה, קיבלו לסוף 9 אישור יציאה ללא הגבלה, 3 אישור עם הגבלה סטנדרטית, ו-2 סורבו), אך ייתכן שאחרים ויתרו על דרך החתחתים של הערעורים ובחרו בשיתוף פעולה תמורת יציאתם. גם האגודה לזכויות האזרח, בפרסומה מ-1989, מציינת ריבוי דרישות להתניית היציאה בשיתוף פעולה, ומשערת כי מדובר במדיניות¹

לעתים נראה בעליל שהשב"כ משתמש באמצעי של חסימת היציאה מן הגשרים במיוחד כנגד בנות משפחה של פעילי אינתיפאדה. ראינו זאת בפרקים על הצעות לתקופה מוגבלת ועל תשובות שליליות. מאפיינים נוספים הקשורים בשב"כ, המופיעים במספר פניות, הם איסור יציאה כללי לכפר או שכונה ש"עשו בעיות", ואיומים על הפונה. בנושא זה של איסור יציאה קולקטיבי לכפרים הוגשה עתירה בשנת 1989 מטעם האגודה לזכויות האזרח, בשם תושבי מספר כפרים, שעליהם הוטל בגלוי איסור יציאה למשך חודשים ארוכים. גורמי הביטחון נסגו אז

1 מפרסומי האגודה לזכויות האזרח, שם (ראו הערה 1, עמ' 8).

מעמדתם וביטלו את האיסורים לפני מועד הדיון.¹

משרד המשפטים, בהתייחסה לבעיה הכללית של אישורי יציאה, כי

תיק 150 מאזור ירושלים: הפונה הוזמנה לדיון עם "קפטן מוריס" במגרש הרוסים לאחר שהוחזרה מהגשרים, והלה הציע לה שיתוף פעולה תמורת יציאה. היא סירבה ופנתה אל המוקד. אישור היציאה ללא הגבלה התקבל ממשרד הפנים 17 יום לאחר משלוח המכתב.

יש להבחין בין אישורי יציאה מחוץ לאזור למדינות שאינן נמצאות במצב מלחמה עם מדינת ישראל, אליהן לא מוגבלת יציאתם של תושבים, ובין יציאה למדינות אויב, אליהן אין זכות מוקנית לצאת לא לתושבי האזורים ואף לא לאזרחי מדינת ישראל.

תיק 72 מאזור שכם: הפונה שלא נעצרה מעולם, אך בן משפחתה היה בכלא, ידעה כי צולמה על-ידי השב"כ בעת שביתת שבת למען שיפור תנאי העצירים. בקשתה לצאת סורבה במנהל שכם בקיץ 1991. לאחר פנייה למוקד קיבלה אישור יציאה ללא הגבלה בתוך 23 יום.

למרות הסיכון הביטחוני הטבוע ביציאה למדינת אויב משתדלות רשויות הביטחון להרשות יציאות אלה מקום בו הן אפשריות.

התשובה נראית רהוטה והגייונית, אך יש לברר עד כמה קשורה ההבחנה בין "ארצות אויב" לארצות שאינן "ארצות אויב" למצב החוקי ולמציאות בשטח.

תיק 77 מאזור שכם: הפונה ידע שיש בעיה לכל בני כפרו להשיג אישורי יציאה (ענישה קולקטיבית). את טופס הבקשה שלו קרעו לנגד עיניו במנהל שכם. הפנייה לאישור חריג לתקופה מיוחדת של חודש נענתה בחיוב על-ידי היועמ"ש לאחר 43 יום.

עבור תושבי מזרח ירושלים, שהם כאמור תושבי המדינה, נראה כי דברי משרד המשפטים תקפים. תושב מזרח ירושלים בעל תעודת-מעבר רשאי לצאת כרצונו לארץ שאינה ארץ אויב.² רמז לכך יש בעובדה, שאף פנייה ליציאה לארץ שאינה ארץ אויב לא הוגשה למוקד ב-1991 על-ידי תושב מזרח ירושלים. נבחן כעת את מצבם של תושבי הגדה המערבית.

תיק 11 מאזור ירושלים: הפונה, שהוחזרה מהגשר פעמים אחדות, היתה עצורה בשנות ה-70. קרוב משפחתה נדון למאסר ממושך. הפונה נחקרה במגרש הרוסים ושם נאמר לה כי כל המשפחה מסורבת יציאה. לאחר הפנייה, נתקבל אישור יציאה ללא הגבלה ממשרד הפנים כעבור 77 יום.

על מנת לבדוק את המדיניות בשטח, אספנו את 19 הפניות של תושבי הגדה, שהוגשו למוקד ב-1991, שבהן ארצות היעד לא היו ארצות אויב, וגם לא ארצות ערביות (נציין כי כל 19 הפונים חוץ מאחד היו גברים עד גיל 36/9, 15- מתוך 19 הפניות היו למטרת לימודים או השתלמות; כמעט כל שאר 133 הפניות בדו"ח הן ליציאה לירדן).

יציאה לארצות שאינן ארצות אויב

(על תשובת משרד המשפטים לדו"ח המוקד-בצלם משנת 1991)

בתשובה לפרק אישורי היציאה בדו"ח המוקד-בצלם מקיץ 1991² כתבת אתי אשר, דוברת

1 בג"צ 660/89, לא פורסם.

2 המוקד להגנת הפרט ובצלם, "תלונות על הפרת זכויות האדם בשטחים", ירושלים 1991, עמ' 10-11, 15.

3 המלכוד הוא שהשגת תעודת מעבר לתושב מזרח ירושלים טעונה אישור השב"כ.

ראשית חשוב להדגיש, כי לפחות 17 מתוך 19 הפונים הגיעו אל המוקד לאחר שנתקלו בבעיות בהשגת אישור היציאה ו/או תעודת המעבר. כך שעוד לפני פנייתם למוקד, הוגבלה יציאתם למרות שארץ היעד אינה ארץ אויב התפלגות התשובות לאחר טיפול המוקד מוצגת בטבלה 7.

טבלה 7: תוצאות בקשות אישורי יציאה ב-1991 לארצות שאינן ערביות

3	ניתן אישור ללא הגבלת זמן
10	ניתן אישור סטנדרטי (9 חודשים לפחות)
5	דרישות להגבלת זמן של שנים
0	סירובים מוחלטים
1	אחר
19	סה"כ

מטבלה 7 עולה, כי למרות שאין סירובים מוחלטים, הוטלו גם לאחר פניית המוקד הגבלות על יציאתם של רוב הפונים לצאת לארץ שאינה ארץ אויב. בדרך-כלל לא נאבקו הפונים למען ביטול ההגבלה הסטנדרטית של 9 חודשים משום שתכננו לצאת לפרק-זמן ארוך, אך גם הרשויות לא הסירו הגבלה זו מיוזמתן. במלים אחרות, ההגבלה הסטנדרטית מוטלת על-פי גילן של הפונה, וללא כל קשר לארץ-היעד. בהקשר זה, דברי משרד המשפטים מנותקים מהמציאות בשטח, ואף מוליכים שולל.

כמו-כן, אין לשכוח את 5 הפונים שנדרשה מהם החתיבות לפרקי-זמן ארוכים עוד יותר. כמה מפניות אלה הגיעו עד דיון בבג"צ. חשוב לציין, שהמוקד מודיע תמיד במכתב הפנייה לרשויות על מטרת היציאה ועל ארץ היעד.

טענת משרד המשפטים נכשלת גם במבחן מסוף היציאה. אם מניעת המעבר בארץ אויב היא הקריטריון המנחה את גורמי הביטחון, הרי סביר שיעודדו יציאה לארצות ידידותיות דרך נתב"ג, על מנת למנוע כל מעבר בארץ אויב או ארץ ערבית. אלא שבדיוק ההיפך הוא הנכון. על מנת לצאת דרך נתב"ג יש צורך בבקשה מיוחדת. אם לא תופיע המלה "נתב"ג" על המכתב מן הרשויות, לא יוכל תושב השטחים להיכנס אל הנמל. 7 מתוך הפונים ציינו במיוחד שרצונם לצאת דרך נתב"ג. 5 קיבלו תשובה חיובית ו-2 סורבו, כלומר הותר להם לצאת רק דרך ארץ אויב. בנוסף לשני המסורבים, קיים המקרה של האדם שהורד מן המטוס (תיק 136, ראו הפרק "מקרים דחופים").

ההבחנה של משרד המשפטים נכשלת גם בהיבט המשפטי. החוק המגביל יציאה ל"ארצות אויב" חל רק על תושבי מדינת ישראל. תושבי הגדה המערבית ורצועת עזה אינם תושבי מדינת ישראל, אלא נמצאים תחת השלטון הצבאי של מושל האזור. על-פי חוק, וגם על-פי ההיגיון, ירדן איננה מדינת אויב עבורם. מכאן, שההבחנה בין ארצות אויב לארצות ידידותיות אינה רלוונטית מבחינה משפטית לתושבי הגדה המערבית ורצועת עזה.

לסיכום, לפי נתוני הדו"ח, סובלים תושבי השטחים (לא כולל מזרח ירושלים) מהגבלות על יציאתם ללא כל קשר לארץ היעד. יתר-על-כן, קשיים מיוחדים מוערמים דווקא על המבקשים לצאת למדינה שאיננה מדינת אויב. עבור תושבי השטחים, אין כל תקוף חוקי או מעשי להבחנה שעורך משרד המשפטים על-פי ארץ היעד.

1 תוספת תקנות-שעת-חירום (יציאה לחוץ-לארץ), סעיפים 5-7; חוק למניעת הסתננות 1954, סעיף 2א'.

פניות לפרקליטות ולבג"צ

בפרק הקודם, העוסק ביציאה לארצות שאינן ארצות אויב, ראינו שוב כי ארץ-היעד הטבעית של מרבית האוכלוסייה המבקשת לצאת היא ירדן. עבור גברים צעירים, יש גם יעד מקובל של יציאה לחו"ל על מנת לרכוש השכלה ולמצוא תעסוקה.

אם נחזור כעת לציטוט של דוברת משרד המשפטים בראשית אותו פרק, נראה כי נאמר שם במפורש, שלגבי ארץ אויב לא מוקנית זכות יציאה. במלים אחרות, **משרד המשפטים אומר כי עבור מרבית האוכלוסייה, היציאה לארץ-היעד הטבעית לביקורים, טיפולים רפואיים ועניינים אישיים אחרים, אינה זכות אלא חסד.** דווקא בנקודה זאת יש התאמה מלאה בין גישת משרד המשפטים לבין גישת גורמי הביטחון בשטח.

אנו רואים אפוא שהגישה הרשמית של השל-טונות בכל הנוגע ליציאה לירדן, ארץ-היעד העיקרית של הפונים, והגישה המעשית של הגורמים בשטח בלי קשר לארץ-היעד, הן שמתן אישור היציאה הוא מחווה של רצון טוב, חסד ולא זכות.

המוקד, לעומת זאת, מאמין כי **לא מדובר בחסד אלא בזכות-אדם בסיסית.** התפיסה, שלפיה זכויות האדם של תושבי השטחים הן חסד שביכולתנו למנוע, היא תפיסה לא מציאותית, המתבססת על האשליה ששלטוננו הצבאי על השטחים נמשך רק ימים אחדים, ולא 25 שנה. מאחר שמדובר בזמן ארוך כל-כך, אי-אפשר כבר שלא להכיר הכרה אמיתית בזכויותיהם הבסיסיות של התושבים, וללא הכרה כזאת לא ייתכנו חיים נורמליים באזור.

המוקד מסייע לפונה שאינו מקבל את מבוקשו מידי גורמי הביטחון להמשיך בטיפול על-ידי פנייה אל פרקליטות המדינה בבקשה להתערבות, או על-ידי עתירה לבג"צ.

פניות להתערבות פרקליטות המדינה

בתשע פניות משנת 1991 נשלח מכתב למחלקת הבג"צים בפרקליטות המדינה, בבקשה לבדוק את פרטי המקרה ולהתערב.

בשלוש פניות שונותה ההחלטה לטובת הפונים; בשלוש נותרה ההחלטה בעינה, ובשלוש עדיין (15.4.92) אין תשובה.

תיק 114 מאזור חברון: הפונה ביקש לצאת משום שאמו עמדה להינתח ניתוח לב פתוח, והביא אישורים מתאימים על מצבה. אביו גורש מן השטחים לפני 20 שנה. השב"כ דרש ממנו שיתוף-פעולה תמורת יציאתו, ובעקבות סירובו בקשתו נענתה בסירוב.

מכתב הפקסימיליה ליועמ"ש נענה בתוך 32 יום בהצעה להגבלת זמן של שנה. בעקבות פנייה לפרקליטות, שונתה התשובה לאישור יציאה ללא הגבלת זמן.

תיק 9 מאזור ירושלים: הפונה, עיתונאי ופעיל פוליטי, ביקש לצאת על-מנת לקבל רשיון עריכת-דין ירדני. הוא הוחזר מהגשרים פעמים אחדות בשנים הקודמות.

המכתב למשרד הפנים נענה בתוך 40 יום בסירוב ללא נימוק. הפנייה לפרקליטות נענתה בתשובה, כי הפונה הוא פעיל פת"ח בכיר ונעצר בעבר במעצר מנהלי. הפונה לא היה מעוניין בעתירה לבג"צ בשל עמדתו הפוליטית. נציין כי מאז סוף 1991 (הפנייה היא מראשית השנה) יצאו מן השטחים פעילים פוליטיים רבים המזוהים עם אש"ף, כנציגים ויועצים בשיחות השלום.

תיק 112 מאזור ירושלים: הפונה מבקש לצאת ולהתחתן בירדן, ויאלץ לשוב לעבודתו בתוך חודש. הוא ובני משפחתו לא נעצרו מעולם.

פנייה למשרד הפנים נענתה בתוך 15 יום באישור סטנדרטי (9 חודשים). פנייה למשרד הפנים לאישור מיוחד לא נענתה למרות שתי תזכורות בכתב. לאחר 97 יום, בפנייה טלפונית, התקבל ממשרד הפנים סירוב בעל-פה. בעקבות סירוב זה נשלחה פנייה לפרקליטות. עדיין (15.4.92) לא התקבלה תשובה.

עתירות לבג"צ

פונים רבים אינם מעוניינים לעתור לבג"צ. אדם שבקשתו לצאת נתקלת בסירוב רגיל, יכול לנסות ולבקש שנית בשנה האזרחית הבאה. הוא יכול גם להיושע מחילופי-גברי בשב"כ המקומי, או מכל שינוי אחר; בכל מקרה, יש לו תקווה. לעומת זאת, פנייתו של תושב שטחים לבג"צ כנגד אנשי זרועות הביטחון היא ללא ספק משחק במגרשם הביתי של האחרונים, גם אם מיוצג העותר על-ידי טובי עורכי הדין. הפסד של מסורב היציאה במשחק זה, פירושו גזר-דין לאיסור יציאה לכל החיים. עתירה שהגיש אדם דרך המוקד בעקבות פנייה מ-1990 נסתיימה בסירוב כזה.

לבד מחדרה מהפסד, עולה החשש מהתנקמות בעקבות ניצחון, וקיימת גם עייפות החומר. לא כל אדם מסוגל לעמוד במאבקים משפטיים ממושכים. אם נבדוק את אופן הטיפול של הרשויות בכל אחת מן העתירות, נראה שגורמי הביטחון סבורים שהיעיכובים פועלים לטובתם ומשתמשים בכך.

לבד מן העתירה המקובצת בנוגע להצעות להגבלת זמן תמורת יציאה, הגישו ארבעה פונים עתירות לבג"צ דרך המוקד בעקבות פניות שהוגשו ב-1991. מתוך ארבע העתירות שהוגשו, נערך דיון רק בעתירה אחת. בשלוש האחרות לא נערך דיון, שכן גורמי הביטחון נסוגו מעמדתם לפני מועד הדיון. בעתירה הרביעית נערך דיון וניתן צו-על-תנאי המורה לגורמי הביטחון לנמק מדוע הם דורשים התחייבות לפרק-זמן ארוך. צו-על-תנאי דומה ניתן גם בדיון בעתירה המקובצת.

מתוך התנהגותם של גורמי הביטחון בשלוש העתירות שבוטלו, אנו רואים שגם באותם 20-25 אחוזים של הפניות הנענות בסירוב או בהתניה להגבלת זמן, מתקשים מאוד השלטונות להגן על עמדתם לנוכח ביקורת של הרשות

השופטת. במלים אחרות, כאשר הם נדרשים להצדיק את פעולותיהם, נוכחים השלטונות כי היציאה איננה חסד אלא זכות שקשה מאוד לשלול אותה.

ארבעת המקרים שבהם הוגשה עתירה

תיק 81 מאזור חברון: הפונה ביקש לצאת לחודש, לביקור משפחתי וסידור עלייה לרגל לאחרים תמורת תשלום. הוא ובני משפחתו לא נעצרו מעולם. לאחר סירובו לשתף פעולה עם השב"כ, מחקו אנשי השב"כ את אישור היציאה שקיבל מן המנהל האזרחי.

המכתב ליועמ"ש נענה בתוך 74 יום בהתניית היציאה בהגבלת זמן לשנה ומעלה. ערעור של המוקד, ובו הצעה להתחייבות הפונה להימנע מביצוע עבירה וציון העובדה כי מדובר בביקור משפחה, נענה כי "עמדת הגורמים ליציאת הנ"ל מהאזור בעינה עומדת". לאחר הגשת העתירה לבג"צ, יצרה הפרקליטות קשר עם עו"ד המוקד והסכימה להצעה זו. המוקד ביטל את עתירתו, תוך ציון "שהמשיב הסכים לאפשר לעותר לצאת לירדן לתקופה של חודש ימים בתנאי שיתחייב כי מטרת ביקורו ארגון נסיעתם של המאמינים... וכן לביקור אחיו השווה שם, ותו לא". העותר יצא כשבכיסו אישור יציאה לחודש.

תיק 123 מאזור חברון: הפונה היתה בדרכה חזרה מחופשת הקיץ ללימודים בירדן, כאשר הוחזרה מהגשר. בשב"כ נאמר לה כי הוחזרה מחמת "אשמה פוליטית". הפונה לא נעצרה מעולם, ואחד מבני משפחתה היה עצור במעצר מנהלי.

מכתב הפקסימיליה ליועמ"ש נענה בתוך 21 יום בהתניית היציאה בהגבלת זמן לשנה ומעלה. הפונה לא היתה מעוניינת בכך והחליטה לעתור לבג"צ. גם כאן יצרה הפרקליטות קשר עם עו"ד המוקד והושגה הפשרה הבאה: הפונה התחייבה לצאת ולא לחזור במשך כארבעה חודשים אחרי צאתה, כלומר למעשה עד תום הסמסטר שנותן משנת הלימודים שלה, וכן שלא לצאת בשנה שאחרי שובה. בסטטיסטיקה של הדר"ח שלנו מופיע הסדר זה תחת "אחר" ולא תחת "אישור ללא הגבלה", אך הפונה היתה מרוצה ממנו.

תיק 133 מאזור בית לחם: הפונה חזר לביתו לחופשת הקיץ מלימודים בארץ מערבית, ותכנן לחזור ולהמשיך את לימודיו בתום החופשה. במנהל האזרחי סירבו לחדש את תעודת-המעבר שלו. פניית המוקד נענתה על-ידי היועמ"ש לאחר כחודשיים בהתניה לשלוש שנים ומעלה. לאחר פנייה נוספת קיצרו הגורמים את התקופה לשנתיים, אך לא ויתרו על ההתניה. הפונה עתר לבג"צ. בג"צ הוציא לבקשת העותר צו-על-תנאי המורה למשיבים לנמק מדוע לא יחדשו את תעודת-המעבר, ומדוע הם דורשים התחייבות של שנתיים לפחות. פרק הזמן לתשובה עדיין לא פג. בינתיים הפסיד הפונה שנת לימודים שלמה.

תיק 146 מאזור רמאללה: הפונה, גרושה, ביקשה לצאת לבקר את בנה בירדן. היא הוחזרה מן הגשר למרות שהיה בידה אישור יציאה מן המנהל. פניית המוקד נענתה על-ידי היועמ"ש בתוך 18 יום בהתניית היציאה בהתחייבות לשנתיים. פנייה נוספת נענתה באותה תשובה. הפונה עתרה לבג"צ. לפני מועד העתירה נודע מן הפרקליטות כי גורמי הביטחון חוזרים בהם מעמדתם. הפונה הסירה את העתירה, ולמוקד הגיע מן היועמ"ש מכתב המאשר כי אין מניעה ליציאת הפונה ללא הגבלת זמן.

המוקד להגנת הפרט
רחוב אבו עוביידה 2, ירושלים 97200
טלפון 02-283555

תאריך : 27.10.91

בתשובתך נא ציין:

לכבוד
גב' יוכי גנסיין, עו"ד
פרקליטות המדינה
משרד המשפטים
רח' צאלח א-דין
ירושלים

ג.נ.,

הנדון: קריטריונים למתן אישור יציאה

1. מבקש את התייחסותך לבקשתי מיום 29.5.91 בעניין קבלת קריטריונים למתן אישור יציאה. השאלה התעוררה במהלך הטיפול בבקשתה של , ת.ז. (מכתבך ללא סימוכין מיום 11.6.91).
2. נא התייחסותך. אציין כי כבר שלחתי לך תזכורת והעתק ממכתבי ביום 4.9.91.

בכבוד רב,

אנדרה רוזנבלט, עו"ד

(מ.מ. 2473)

שיש למנוע יציאתם. הדרישות להגבלת זמן של שנה, שנתיים, שלוש שנים ויותר, וה"הצעות" לשיתוף פעולה תמורת יציאה, גם הן פועל יוצא של ניצול לרעה של סמכות זו, ושל תפיסה בסיסית כי מדובר בחסד שניתן למנוע בקלות.

סחבת ביורוקרטית בטיפול בפניות אינה נובעת בהכרח מתפיסה זו או אחרת. אולם כאשר הזנחה ואי-טיפול כמו אלה המתוארים בדו"ח (החזרה מהגשרים ללא צורך, צעירים ממזרח ירושלים, טיפול במקרים דחופים, טיפול בפניות רפואיות) נמשכים לאורך זמן, וכאשר מעצבי המדיניות ערים לתופעות של סחבת ו"טרטורים" ומנסים למעשה לטייה אותן – כפי שמעידים המכתבים מעוזר מתאם הפעולות ומלשכת שר הביטחון (ראו הסעיף "אין מניעה ליציאתו של הנ"ל) – אזי מדובר במדיניות של סחבת.

הצעות לתיקון המצב

צעדים מידיים:

- התקנות הנוגעות לאישורי יציאה תהיינה פומביות וגלויות.
- ביטול לאלתר של ההנחיות הכוללניות לגברים בניגאי 36/9-16/18.
- הפסקה לאלתר של התניית יציאה בהתחייבות לשהות של שנים בחו"ל, התניה המהווה ניסיון לכפות "הגליה מרצון".
- הקמת מרכז מידע ובקרה טלפוני, שאליו יוכל להתקשר כל תושב מזרח ירושלים והשטחים, ולברר אם הוא מנוע יציאה. הבידור יהיה מידי, ולא ידרוש מהפונה להגיע למתקני המנהל/שב"כ. מרכז מידע זה יחסוך את הצורך לנסוע לגשר על מנת לברר את זכות היציאה.
- במקרה של סתירה בין טענת היוצא כי אינו מנוע יציאה, לבין הרשימה שבמסוף הגבול,

אישורי היציאה אינם הבעיה המדוברת ביותר בנושא זכויות אדם בשטחים. ועם זאת, אפילו בבעיה מינורית ויומיומית זו נגרם סבל לאנשים רבים. מן הדו"ח מצטיירת תמונה כללית של הנחיות שאינן מפורסמות ברבים; של קריט-ריונים שאינם ברורים לאיש (ראו בעמוד 28 צילום אחד המכתבים הרבים, ששלח המוקד לרשויות בניסיון לבידור הקריטריונים, ולא נענה); של ריבוי תשובות מוטעות ולא-מבוססות, הנותן תחושה שהקריטריון העיקרי הוא מצב רוחם של הפקיד בגשר, הפקיד במנהל ואיש השב"כ. על כל אלה מנצחת גישה של זלזול מחפיר בזכויותיהם, רגשותיהם, כבודם, זמנם וכספם של אנשים רבים, שכל פשעם היה רצונם לצאת את האזור.

כל זה אינו מחויב המציאות; הוא תוצאה של מדיניות. התרשמנו כי עיקר הפגיעה באוכלוסייה בנושא אישורי היציאה קשור קשר עמוק לתפיסה הבסיסית של השלטונות, הרואים במתן אישור היציאה חסד ולא זכות. אנו קוראים לשלטונות להפוך את הגישה הזו על פיה, בהתאם למגילות זכויות האדם שעליהן חתומה ישראל, ובהתאם לדרישות המציאות.

אם נראה ביציאה מן הארץ זכות, לא תיתכן הנחה כוללנית מגבילה לבני גיל 36/9-16/18, המחייבת אותם לצאת לתשעה חודשים לפחות או להגיש בקשה מיוחדת לקיצור תקופת היציאה. זאת מכיוון ששילתה של זכות בסיסית תיתכן רק עם ביצוע עבירה והרשעה בעקבותיה, וגם אז רק לגבי אדם מסוים ולא חתן שלם של האוכלוסייה.

אם נראה ביציאה מן הארץ זכות, לא תהיה הסמכות הקובעת אם למנוע את היציאה (קרי השב"כ) כה אבסולוטית, שרירותית ובלתי-נגישה. הרשימות ששולח השב"כ לגשרים כול-לות הרבה יותר אנשים מאלה שהוא עצמו סבור

יחויב הפקיד במסוף להתייעץ בטלפון עם מרכז הבקרה שלעיל לפני שהוא משיב את היוצא ריקם.

● **יופסק מיד הנוהג להפעיל לחצים לשיתוף פעולה תמורת אישור יציאה לחו"ל.**

● **יתוקנו המחדלים הביורוקרטיים** שהצבענו עליהם, ובמיוחד אי-הטיפול של לשכת משרד הפנים במזרח ירושלים, שמשמעותו למעשה ענישה קולקטיבית של צעירים תושבי מזרח העיר.

צעדים שיינקטו בעתיד הקרוב

● **ביטול הרשימה הנוכחית הנמצאת במסופי הגבול;** הרשימה שתחליף אותה תוכן אמנם על-ידי השב"כ, אך היא תעבור הכרעה של גורם משפטי מחוץ למערכת הביטחון (שופט מבית המשפט העליון, הפרקליטות, או ועדה משפטית). **לפני ההכרעה תינתן זכות טיעון בעל-פה ובכתב,** בתוך זמן קצר ביותר, לאדם שיציאתו עלולה להימנע. על השב"כ יהיה להראות כי קיימת **סכנה ממשית** (ולא סתם "חשד סביר" כמקובל כיום) שאדם זה יסכן את

ביטחון המדינה ביציאתו. כל מניעת יציאה תהיה אישית ומוגבלת בזמן, לתקופה שלא תעלה על שלושה חודשים. אנו ממליצים לשב"כ, על רקע ממצאי הדו"ח, לצמצם מאוד את מספר התושבים שיציאתם תימנע.

● **הקמת מסגרת ערעור ישירה, מהירה ויעילה.** מסגרת זו, שתוענק לה סמכות לשנות החלטות קודמות, תבטל את הסחבת הנגרמת כיום כתוצאה מהעברת הבקשות והתשובות דרך תחנות-ביניים. החלטותיה יהיו מפורטות ומנומקות, וישב בה גם גורם משפטי.

● בתוך מסגרת זו יהיה גם **ערוץ מידי לערעורים במקרים דחופים.**

● במקרים רפואיים יש לשלב בקבלת ההחלטות גם **ועדה רפואית בלת-תלויה.**

● מאחר שלפי ממצאי הדו"ח מצבם של תושבי מזרח ירושלים בנושא אישורי היציאה דומה מאוד למצבם של תושבי השטחים (למרות ההבדלים במעמד המשפטי), יש לדאוג לכך **שגם תושבי מזרח ירושלים ייהנו מכל שיפור שייעשה בנושא זה.**

נספח ו: הערות לגבי שיטות העבודה בדו"ח

מספרי התיקים של המוקד בהתכתבויות עם גורמים חיצוניים, אלא מספור פנימי. כל זאת בהתאם למדיניות המוקד שלא לחשוף את פרטיו של פונה, אלא בעת הטיפול בעניינו האישי.

בכל סעיף בדו"ח מובאות מספר דוגמאות הדוגמאות אינן מייצגות באופן כמותי מדויק את כל התיקים שבסעיף, אך השתדלנו להביא דוגמה לכל סוג, ולהבליט את הבעיות השונות העולות מן הפניות ומדרך הטיפול בהן.

אנו מביעים תקווה כי השימוש שנעשה בדו"ח במקריהם של 152 הפונים יועיל להם ולאחרים שייתקלו בבעיות דומות בעתיד.

אנו רואים חובה להעיר, כי הפונים לא מסרו את פרטיהם כחומר גלם לדו"ח כלשהו, אלא על מנת לקדם את עניינם האישי.

הדו"ח כולל כאמור את כל המידע שהגיע למוקד עד ה-15.4.92 (לבד משתי עתירות שנדונו בבג"צ לאחר תאריך זה). ייתכן אפוא שעד זמן פרסומו חל שינוי במצב הטיפול במספר פניות, אולם שינוי זה לא יהיה מהותי מבחינה סטטיסטית (באותם התיקים הפתוחים עדיין, קצב ההתקדמות איטי ביותר).

הדו"ח מקפיד לא לחשוף פרטים מזהים על הפונים למוקד. גם מספרי התיקים בדו"ח אינם

נספח 2: תגובות משרדי הממשלה

ג. עוזר היועץ המשפטי לממשלה שלח מכתב ובו נאמר, כי מכיוון שהנושא נדון כעת בבג"צ, לא יגיב על הדו"ח לפני הדיון (הכוונה לשתי העתירות שבהן ניתן צו-על-תנאי, העוסקות בהתניית היציאה בהגבלת זמן, והנזכרות בפרק על נושא זה). בעקבות שיחה טלפונית ומכתב, שבו הבהרנו כי לרוב הנושאים בדו"ח אין כל קשר עם הנושא הנדון בבג"צ, הגיעה תשובה שנייה ובה נאמר כי נושאים אלה ייבדקו. עד לסגירת הדו"ח לא הגיעה תגובה נוספת.

ד. עוזר מתאם הפעולות בשטחים במשרד הביטחון הסתמך על מכתבו הראשון של עוזר היועץ המשפטי, ומסר כי לא יוכל להגיב.

בראשית אוגוסט נמסרה טיוטת הדו"ח לתגובתם של ארבעה גורמי שלטון. לצערנו עד סגירת הדו"ח בראשית ספטמבר לא נתקבלה כל תגובה מהותית, כלומר תגובה העוסקת בבעיות העולות בדו"ח:

א. דוברת משרד הפנים נעדרה לרגל חופשה ולא היה ממלא-מקום שימסור תגובה במקומה.

ב. בשיחה טלפונית ב-20 באוגוסט, התקשה דובר משרד ראש הממשלה להבין את הקשר בין משרדו לבין הדו"ח (הקשר הוא שמשרדו אחראי על השב"כ). לא נתקבלה כל תגובה בכתב ממשרד זה.

המוקד להגנת הפרט

רח' אבו עוביידה 2, ירושלים 97200
טלפון 02-283555, פקס. 02-894438

19.11.92

נספח לדו"ח אישורי יציאה לחו"ל לתושבי מזרח ירושלים והשטחים

א. תיקוני דפוס לדו"ח

בעמ' 18 בכיתוב מתחת למסמך, מיותרות המילים: "ההדגשה שלנו".
בעמ' 20, בעמודה השנייה, שורה 10 מלמעלה, צ"ל "טבלה 6" במקום "טבלה 5".

ב. נתונים חלקיים לשנת 1992

מ-1.1.92 עד 19.11.92 הגישו 166 איש בקשות לאישורי יציאה לחו"ל באמצעות המוקד, לאחר שיציאתם נמנעה (לעומת 167 בכל שנת 1991 ו-202 בכל שנת 1990). לאחר ניכוי 8 פניות בהן נסתיימה הפרשה ללא התערבות המוקד, נותרו עם 158 פניות. עד 19.11.92 נתקבלו תשובות ב-120 מקרים, והן מתפלגות כך:

סוג התשובה	במספרים	באחוזים	(1991)
ניתן אישור ללא הגבלה	95	79.2	(62.2)
הגבלה סטנדרטית (9 חודשים)	10	8.3	(14.2)
הגבלה לשנה או יותר	1	0.8	(8.1)
סירוב מוחלט	12	10.0	(12.8)
אחר	2	1.7	(2.7)
סה"כ:	120	100.0	(100.0)

לעומת 1991 מסתמנת עלייה משמעותית באחוז מתן האישורים ללא הגבלה וכן בולטת מאד הירידה הדראסטית באחוז ההגבלות - זו הסטנדרטית ל-9 חודשים וזו המיוחדת, לתקופה של שנים.
באופן כללי מחזקים הנתונים מן השנה החמישית לפעולת המוקד את הטעון המועלה בדו"ח, כי נתונים אלה מייצגים אוכלוסיה בהיקף רחב, המטורטרת ללא כל הצדקה.

ג. עדכון התפתחויות במקרי 1991:

נכון ל-15.4.92 נותרו כ-25 פניות לאישורי יציאה שעניינן לא נסתיים. נכון ל-19.11.92, רובן של פניות אלה נמצא עדיין בטיפול. בארבע הפניות לאישור חריג ממזרח ירושלים, לא נתקבלה עדיין תשובה בכתב. חולת הסרטן מתיק מס. 60 שיציאתה נמנעה, עדיין לא זוכה לטיפול - לא בירדן ולא בישראל. הפונה מתיק מס. 136, שהורד מן המטוס והפסיד שנת לימודים בשל טעות בזיהוי, עדיין לא קיבל תשובה על תביעתו לפיצויים. עם זאת, היו מספר שינויים, וביניהם:

- הפונה הקשיש מתיק מס. 163, הסובל מאבנים בכליות, קיבל בחודש אוגוסט, לאחר למעלה משבעה חודשים של תזכורות, אישור לצאת לירדן לטיפולים.

- הבג"צ בתיק מס. 133, בו ניתן צו על-תנאי, נסתיים בפשרה ללא דיון: המדינה הציעה שזמן ההגבלה יופחת משנתיים לשנה, והפונה הסכים להתחייב ולצאת.

- המדינה "התקפלה" בתיקים מס. 83, 109, הקשורים בבג"צ מקובץ, ובתיק מס. 51 מאותה עתירה המירה את הסירוב בהתניה לשנה. הדיון עדיין לא נערך.